

לעילוי נשמתAMI מורתני
היה דרייזל בת אריה וינרוט ע"ח, ה'כ"מ,
שהיתה דוגמא ואות
לחים של הקربה ומסירות נפש

ברוך המקדש שמו ברבים

א. קידוש השם בהפילה חיילי צה"ל

1. אחת מן המצוות הגדולות ביותר היא לקדש שם שמיים¹. כך פוסק הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פרק ה', הלכה א': "כל בית ישראל מצוים על קידוש השם הגדול הזה, שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל". בהלכה ד' שם פסק: "כל מי שנאמר בו ייירג ולא יעבור ונחרג ולא עבר, הרי זה קידש את השם. ואם היה בעשרה מישראל, הרי זה קידש את השם ברבים, כדניאל חנניה מישאל ועזריה ורבי עקיבא וחבריו. ואלו הם הרוגי מלכות שאין מעלה על מעlettes". הרמב"ם מוסיף ופוסק שם כי המונח של "ייירג ולא יעבור" חל על שלוש עבירות חמורות (גilio עריות, שפיכות דמים ועובדת זורה) וכן על כל עבירה אחרת שעכו"ם מצויה על ישראל לעבור עליה בפרהסיה, או שהוא עושה כן בczנעה אך תכלית העבירה אינה רק על שום הנatto של אותו עכו"ם מהמעשה, אלא כדי להעבירו על המצוות". כמו כן, "בשבעת הגזירות" – דהיינו כשיש אומה המבקשת לאבד את עם ישראל, חלה דין של ייירג ולא יעbor על כל מצווה שהיא.

2. באגרת השמד, מאמר קידוש השם, מוסיף הרמב"ם ומבהיר כי המונח "הרוגי מלכות" מתייחס גם לשאר בני ישראל הנחרגים על קידוש השם... ואיש שזיכחן השם לעלות במעלה העליונה הזאת, ככלומר שייירג על קידוש השם – **אפיקו היו עונוטיו כירבעם בן נבט וחבריו** – הוא נוחל עלם הבא, ואין למעלה הימנו ואפיקו לא היה תלמיד חכם". ככלומר, גם אדם פשוט שלא שנה ולמד, ואף לא קיים תורה ומצוות עונוטיו מרובים, אם קידש את השם במותו – נחשב הוא לאחד מהרוגי מלכות. הרמב"ם מביא כראיה לדבריו את הגמרא במסכת Baba Batra דף י' עמי ב'

1. רבי אלימלך מלזענסק בסדורות ההנוגות שספר המכונה "צעטיל קטן" מצין כי "אלה הדברים אשר יעשה אותם האדים וחיה בהם": א. בכל עת ורגע שהוא פניו מן התורה, ובפרט כשהוא ישב בטל לבדו בחדר או שוכב על מיטתו ואינו יכול לישון, יהא ממחרה במצוות עשה וכן של יונקדשתי בתנך בני ישראל, וידמה בנפשו ויציר במחשבתו כאילו אש גדול ונורא בוער לפניו עד לב השמיים, והוא בשליל קדושת השם יתברך. שובר את טיבו ומפיל את עצמו לאש על קידוש השם יתברך, ומחשبة טובה הקביה מצרפה למעשה ונמצא שאינו שוכב וושׁב בטל רק מקיים מצוות עשה דאוריתא... ג. גם בעעת אכילה וזיהוג יכוו ננייל, וכשיתחיל להרגיל תעוגת גשמי יציר במחשבתו כנ"ל ותיכף מיד יאמר בפיו ובלבבו שיותר היה לו תעוגת ושםחה בעשיית מצוות עשה של יונקדשתי מהרגשת תעוגת גשמי זה... עד שאפיקו היו חוטפים אותו באמצעות אכילה וזיהוג לעשות לו העניינים הקשים היה משכך עצמו בקיים מצוות קידוש השם יתברך יותר מתעוגת גשמי זה, אך ייוזהר שהיה דובר אמרת בלבבוי,

בזה מצינו כי: "הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו". ומבארת הגمراה כי המונח הרוגי מלכות אינו מיוחד לרבי עקיבא וחבריו, שהרי הלו מגיעים לקדושה עלילונה לא רק על שם שהרוגי מלכות הם, אלא מכוח גודלתם בתורה. הגمراה נוקטת על כן כי המונח 'הרוגי מלכות' מתייחס להרוגי לוד.

מי הם הרוגי לוד אלו? מבאר רשיי: הרוגי לוד – לוילינוס ופפוס אחיהם, שהרגם טורנוסטרופוס הרשע בלודקיא (הייא לוד), כפי שמצינו במסכת תענית (דף ייח', עמי ב') על ידי גזירה שנגזרה על ישראל להשמיד על שנמצאת בת מלך הרוגה וחדרו את ישראל עליה. ועמדו האחים הלו ואמרו מהם לכם על ישראל – אלו הרגנו?

מסוגיה זו נמצאו למדים כי המונח "הרוגי מלכות" אינו מיוחד רק למי שנרג כדי שלא לעבור על עבירה של חילול לגביה הדין של "יי הרג ואל יעבורי" אלא כל מי שמית **כדי להציל את כלל ישראל, מוגדר כהרוג מלכות.**

3. השל"ה³ מביא תפילה שראוי כי ישא אדם העומד לקדש את השם. תפילה זו פותחת במיללים: "אתה קדוש, ושם קדוש, וקדושים מקדושי ישראל הקדישו וקדשו ויקדשו את שמק, לשבול סקללה, שריפה, הרג וחנק וכל עינויים קשים ומריים" – בעבור קדושת שמק ובעבור הצלת אומה ישראל⁴. גם מכאן עולה אפוא כי המונח מועות על קידוש השם, מתייחס גם למי שנרג בעבור הצלת עם ישראל. בדומה לכך, מצינו בשווית "משנה הלכות"⁵ כי המונח "הרוגי מלבות" מתייחס ל"**כל מי שנרג ע"י עכו"ם בשביל שהם ישראל**". בהתאם לכך נמצא כי ששת מיליון היהודים אשר נרצחו בשואה ע"ר דבר יהודותם וכן חיליל הנופלים במערכות ישראל בעבור הצלת האומה הישראלית ובגין יהודותם – מוגדרים כ"הרוגי מלכות" ואין מי שיוכל לעמוד במחיצתם.

ב. קידוש השם במעשים בנאליים

4. כיצד יכול אדם, שיסודותו בעפר, לקדש את ה' יתברך, שהוא מקור הקדשה ואין קדשותו תלויبشر ודם. נראה כי קידוש השם וחילול השם אינם נוגעים לעצמותו يتברך, שאינה תלויה בנו, אלא מתייחסים **לשמו⁶ כביתי להנחתו**. שם של מלכותו

2. דברים דומים מצאוו ברש"י פסחים ני, עמי א' דיה "הרוגי לוד", וברש"י תענית ייח' עמי ב', ד"ה "בלודקיה".

3. הרב ישעיהו הורוויץ, שני לוחות הברית מסכת תמיד, פרק נר מצווה, אות קכ"ט.
4. הרב מנשה קלין, שוויית משנה הלכות, מהדורא תנינא, חלק ו' מדור התשובות סימן ל"ג. הרב קלין גם מזכיר שם כי המעמד הרם של הרוגי מלכות אינו מוגנה בכך שהרוג יתוודה על חטאיו ויעשה תשובה בטרם מותו. אך נראה בעניין זה ספר "שער המועלות" פרק ז' שהביא מדברי הרבה ישראל יעקב קנייבסקי בעל "קהילות יעקב" חלק ע' ו' ור' בדברי השלייה הניל' בה"ש², המציין את דבריו הזהר (חלק א' דף קכ"ד ע"ב), כי המוסר עצמו למתה על קידוש השם נחשב הדבר כעקדת יצחק יובטנאי זה כשייה צדיק בכל דרכיו, כי קרבנו מום בו לא ירצה".

5. לאור זאת אין כתוב חילול ה' וקידוש ה', אלא "חיליל השם" ו"קידוש השם", שהרי בשםנו עוסקים ולא בעצמותנו.

של מלך בשר ודם ניכרת ושמו מתגדל באמצעות עמו וצבאו, כך הקב"ה מגלה את ייחודו בעולמו ושמו מתגدل באמצעות עמו ישראל. שמו של הקב"ה עשוי להתקדש או עלול להתחלל חיו לאור מצבם והתנהוגותם של עם ישראל ככלל, ואף לאור התנהוגותו של כל אדם מישראל בפרט. זה אחד מן הנימוקים הגדולים לבקש רחמים על עם ישראל, שהרי אם לוקה עם ישראל יש בכך פגיעה בשמו הגדל של הקב"ה, בבחינת "למה יאמרו הגויים איה אלוקיהם". ומצד שני, אם הולך האדם מישראל בדרכו של מקום וذهب בו כחיל נאמן למלךו, הרי שהוא מקדש את השם.

5. כל ייחיד מישראל הוא אפוא בבחינת תייל בלגיונו של מלך מלכי המלכים, והוא מקדש את שמו של המלך הן בעת שנבחנתה מידת נאמנותו למלך שעיה שהוא נדרש להזכיר את חייו כדי שלא לעבור על יסודות הדת, והן – בעת שביביטים ביושר הנהוגתו ובנקיונו כפיו. המצווה של קידוש שם חלה עת שהאדם מישראל נדרש לנוהג באופנו הרואי ולמסור את נפשו כדי שלא לעבור על עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, שהוא בגדר של "ירחג ואל יעבור"⁶. המצווה חלה גם בחמי הימים יום של האדם, כשהוא לא נמצא מול גורם זר המבקש לאנוס אותו לעבור על דתו, אלא ניצב למאבק על קיום מצוות ה' אל מול יצרו שלו. ובלשון הרמב"ם שם⁷:

"כל העובר מדעתו **בלא אונס** על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, בשאט נפש ולהכעס, הרי זה מחלל את השם... וכן כל הפורש מעבירה או עשה מצוצה לא מפני דבר בעולם, לא פרח ולא יראה ולא לבקש כבוד, אלא מפני הבורא ברוך הוא, כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו – הרי זה מקדש את השם".

6. דוגמאיפה לכך היא מקרה שהגיעה לשולחנו של הרב י.ש. אלישיב זצ"ל,⁸ בדברו איששה שבולה הכה אותה ואף אחד לא ידע מכך. איש לא ידע על סבלה. משכלו כל הקיצין היה שכירה עדי שקר שיעידו בבית הדין כי ראו את הבעל מכחה אותה, על אף שהם זאת על בסיס עדות זו האישה קיבלה גוט מבולה. ברם, שלבה של האשה נקף אותה והיא פנתה לשאול את הרב האט. הגט הוא כדין. מצד אחד, הבעל אכן הכה אותה ויידע זאת היטב. על כן, חלה כלפי ההלכה בשולחן ערוץ המתইיבת אותן לגרש. מצד שני, העדים שהביאו את ביה"ד לפסוק את מתן הגט לא ראו מכות אלה, והיו אלה עדי שקר. הרב אלישיב הורה שאם הגט ניתן על סמך עדי שקר, הרי שאסור לאישה להנשא על בסיס גט זה. הוא הורה לה, עם זאת, כיצד לפנות לבולה כדי שיואיל לכתוב גט נוספת מרצון. משיצאה האישה מלפני הרב אלישיב, הוא ציין כי אישזה זו קיימה מצוות קידוש השם. מצווה זו אינה מוסבת רק על החיזוב למות על

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה ז. הרמב"ם פוסק שם כי "כל מי שנאמר בו יירחג ואל יעבור, עבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם". ואם היה בעשרה מישראל – הרי זה חילל את השם ברבים...".

7. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ח, הלכה יי.

8. הרב ד. זילברשטיין בספריו, עליינו לשבח על ספר ויקרא, פרשת קדושים, עמי שייז-שיין.

קידוש השם אלא על כל מי שפורך מעבירה, ללא שהיתה לו סיבה חיצונית כלשהי מלבד יראת השמים שלו. הן איש לא היה יודע דבר על פסנות הגט ועם זאת האישה באה להישאל בעניין זה, מחמת אמונה האמת שבה בקב"ה. מלך שאלת חיליו, וזה מצפונם – מתקדששמו.

7. יתרה מזו, המכוונה של קידוש השם מתקיימת אף בהתנהגות של אדם, שאינו בה מצווה או עבירה, אלא רק מבחן לעדינות נפשו ולמידת אנושיותו ומוסריו. כך פוסק הרמב"ם שם⁹:

"יש דברים אחרים שהם בכלל חילול השם; והוא שיעשה אדם גדול בתורה ומפורסת בחסידות דברים שהבריות מרננות אחרים בשビルם, **ואף על פי שאין עבירות** – הרוי זה מחלל את השם: פגון שלוקח ואין נתן דמי הלקח לאלהר... או שדיברו עם הבריות אין בנחת, ואין מקבלן בסבר פנים יפות, אלא בעל קטטה וכעס, וכיוצא בדברים אלו. הכל לפי גדרו של החכם, צריך שידקדק על עצמו ויעשה פנים לשורת הדין."

וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דיבورو בחתמתם הבריות ודעתו מעורבת בהם ומקבלים בסבר פנים יפות ונעלם מהם ואין עולבו, מכבד להן ואיפלו למקילין בנו, ונושא ונותן באמונה... ועשה בכל מעשיו לפנים לשורת הדין... עד שיימצאו הכל מקרים אותם ואוהבים אותו ומתאווים למעשו, הרי זה קידש את השם, ועליו הכתוב אומר 'עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר'".

קידוש השם מתקיים אףו גם בהנהגות היומיומיות בחיי האדם. לעיתים, מבחנו של אדם במעשים הקטנים קשה יותר מבחנו במעשים הרואים וחידושים. יש מצבים שבהם נדרש אדם להמשיך ולהחיות ולא למסור את נפשו, כדי לקדש את השם בחיו יוטר מאשר במותו.

8. ה"חתם סופר"¹⁰ מבאר כי אברהם אבינו מסר את נפשו על קידוש השם בעת שהיא בחויל, שם שבר את צלמיו של נמרוד עד כי הושליך אל כבשן האש באור כבדים. אבל, משה הגיע לארץ ישראל לא מצינו שישבר את אלילים ואדרבה קד לבני חות. זאת מכיוון שבחרן – לא שמעו לקולו ולא היה איש מכיר אותן. על כן, אם היו מתייחסו אליו לא היה בכך הפסד להפצת שמו של הקב"ה, ואדרבה אם ימות על קידוש השם הרי שבכך יתגדל שמו. לעומת זאת, בארץ ישראל עשה אברהם נפשות רבות¹¹: "על כן אין לו רשות למסור נפשו... כי אם ימיתו מה יעשו כל אותן תלמידים הסמוכים על הוראותיו ותורתו". **בנסיבות אלה צויה אברהם לחיות חיים של קידוש השם ולהימנע ממשירת נפשו**, שהרי המבחן של קידוש השם הוא מבחן התועלת – של הקב"ה¹².

9. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ח, הלכה י"א.

10. הרב משה סופר, "חתם סופר" על התורה, בראשית, תחילת פרשת "לך לך".

11. רmb"m, בראשית ב, ח.

12. הרב יעקב יהודא הלברשטאם (הרבי מקליזנבורג) בספרו שפע חיים, על פרשת לך לך מצינו כי

9. עם זאת, השתרשה בתודעה המצווה של קידוש השם כמיוחסת למסירות נפש, עת שאדם נדרש לעبور עבירה של "יירג ואל יעבר". זאת מכיוון שכשר אדם מישראל מוכן למסור את נפשו למען שמו יתברך, הרי שהוא מגלת באופן ברור כי יש ערך יקר יותר מאשר עצם חייו, וכי מעל לקדושת החיים ניצב הערך של קידוש השם.

חובה קידוש השם כתוצאה מהבנת הבסיס לערך החיים

10. הבנת יסודו של ערך החיים בהלכה מובילה מאליה למסקנה בדבר עלונות המצווה של קידוש השם. נבהיר:

א) בדברי המשנה באבות (פרק ג', משנה א') מצינו "עקביא בן מהללא אומר: הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה. דע מאין אתה ולאן אתה הולך ולפניך מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. דע מאין אתה – מטיפה סרוחה. ולאן אתה הולך – למקום עפר רימה ותולעה. ולפניך מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון – לפניך מלך מלכי המלכים הקב"ה". על פניו הדברים נראה היה לכואורה כי משנה זו מלמדת את האדם כי הוא בא מן החידלון ושב אל אפסות החומר, אך בתקופת הביניים ברשותו הוא, ובгин תקופה זו עתידה נפשו ליתן דין וחשבון. נמצא כי בתקופה שבין המצב הראשוני של "מי אין אתה" לבין המצב של "לאן אתה הולך", יש לו לאדם ממשות, וזה מבקשת ומסוגלת לכבות עולם ומלואו. על כן, נותנת ממשות זו את הדין בגין רגעי קיום נדרי הוד אלה – פן יוחמצו והאדם ישוב אל עפרו.

ב) ברם, נראה כי התנאי מלמדנו כי האדם מונע את עצמו מעבירה כשהוא מבין כי אין לו במה להתגאות – אף לא בחיוו. באגרות הרמב"ן לבנו נאמר: "תעלת על ליבך מידת היראה, כי תיתן את לבד תמיד, מאין אתה ולאן אתה הולך, ושאתה רימה ותולעה בחield – ואף כי במוותך". ואכן, אם סבור האדם כי לאחר שבא מן העפר, בר ממש הוא בחיוו, די לו כי יזכיר בכל אחת ואחת ממחלקות בית החולים כדי شيיבו, כי כלשו התפילה: "עפר אני בחיל וקל וחומר במותיי". אכן, האדם מסוגל לפעול כה רבות בחיוו, לכבות עולמות ולהחריבם, לפרוץ דרך ולהתבע חותם לדורות, ליצור מחדש. אבל, בסופו של דבר האדם נותר קרויז חומר והדבר משליך על כל מהותו הקיומית. הרוח המפעמת באמן מצויה בתוך חרס נשבר וממילא חייו של אדם מושלים לחציר יבש, לציצ נובל, לצל עובר, לענן כליה, לרוח נושבת, לאבק פורה ולחלום יעוף.

הישום טופרי אף קיים דברים אלו בעצמו, שכן בעת כהונתו כרבה של פרשבורג, הפיצו בו אנשי עיר הולדהו פרנקפורט כי ישוב לכהן ברגנות בארץ מולדתנו. החותם טופר כמעט ונעתר לבקשה זו, אלא שאז פנה אליו אחד מראשי הקהיל בפרשבורג ובקש לשאול שאלה: האם מותה לאדם להחזיר הרבה אנשים בתשובה, ולגייר גויים רבים כשבפועלתו גם יגוזם לכך שישודדים אחרים. יצאו לשם. החותם טופר" השיב כי מובן שהדבר אסור. אמר ראש הקהיל לפניו: אם הרב יעזוב את פרשבורג בוודאי יוAIL הדבר לתושבי פרנקפורט שייחזוו למוטב אבל יהא זה על חשבונו. אם הרב יעזוב את פרשבורג בוודאי יוואיל הדבר ללא רועה נאמן. משמעם הדברים אלו, ציין החותם טופר: "נייחוני בניי ונשאר לפהן בפרשבורג". החשבונו הוא לעולם חשבונו של הקב"ה ולא חשבונו של האדם.

ג) החשיבות שמייחשת ההלכה לחיים אינה נובעת אפוא מיפויים ועוצמתם, ומן האפשרויות הגלומות בהם, שהרי ערך החיים מרכיב ממנעד רחב מאוד של ממצבי קיוס וערך החיים כולל לא רק חיים שיש בהם עלומים, הוד, בריאות ויופי, אלא גם ממצבים קשים ומשפילים של חקלון ואפסות החומר. אדרבה, ערך החיים טעון הגנה דווקא במצבים שבהם הוא מתגלה בכל חקלונו¹³.

ד) ברם, אם האדם הוא בגדר עפר, רימה ותולעה גם **בחיוו**, מדובר יש ערך כה נשגב לחיים? אם האדם דומה במידה רבה לבלוון, אשר די בחוזה של סיכה כדי ללמד כמה רבה האשלה הטמונה בקיומו, ואם ערך החיים מתיחס גם לחיים במצב של שפלות החומר ואפסותו, הייתכן שתת לו משקל כה נעלח? האם אין סטירה פנימית בין ההתייחסות לחיים לדבר כה חשוב מבחינה הלכתית וערכית, לבין התובנה בדבר שפלות האדם, והיותו בגדר אין, עפר ואפר גם בחיים? מה פשר תופעה זו, שדווקא ההלכה שראה באדם "רימה ותולעה בחיוו", קובעת כי פיקוח נפשו דוחה את כל התורה כולה?

ה) התורה אוסרת להקריב אדם למולך, ואף נסיוון העקידה הסטיים במצוות האלקי הוא "אל תשלח ידך אל הנער ולא תעש לו מאומה". הקב"ה אינו רוצה במות המת, גם אם הרבה להרבע, כי אם בשובו מדרךו וחיה. ההלכה קובעת כי מלבד ג' עבירות חמורות של "יירגך ואל יעבור" הרי שהכל נדחה מפני פיקוח נפש וציוויו התורה הבסיסי הוא "וחי בהם" מצוות התורה ניתנו על מנת שהאדם יקיים את צו החיים, וערך החיים הוא מעיקרי העיקרים. מה פשר תופעה זו, שבה דווקא מי שראה באדם "רימה ותולעה בחיוו" קובע כי פיקוח נפש דוחה שבת?

ו) יתרה מכך, בעולמה של תורה, האדם אינו ניצב במרכזה, אלא דווקא מהוועה כליה להגשה עוד אלקי. האדם אינו אלא צלם – צלם אלקים. תכלית בריאות האדם היא השראת כבוד שמים בעולמנו זה. החומר שממנו קורץ האדם אינו בר חשיבות מעבר להיותו כלי לעבודת ה'. האדם לא נולד כדי להגיש הנאות וזכויות. אדרבה, הציוי הוא "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבך ובכל נפשך ובכל מאודך" ... אפילו נוטל את נפשך ואת ממונך. מצווה תמידית שאדם מצויה בה כל חייו, היא מצוות קידוש שם ה' בעולם. חיוונו של האדם במצבה זו מגיע עד כדי מסירות נפשו על קידוש השם¹⁴.

13. כדוגמא לכך ר' פסקו של הרב שלמה זלמן אויערבאץ, שוויית מנוחת שלמה חלק א סימן צא, כי פשוט וברור כי על אף שהחיים של משותקים אינם כלל חיים לפי המושגים הפשטיים שלנו וקשה מאדכח הסבל של החולה וגם של משפחתו, עם כל זאת הנהנו מצוים וגם חייבים להשתדל בקום ועשה להאריכת חיים של משותקים, ואם הוא חולה חייבים וזהו בהצלתו וגם לחיל עליו את השבת, כי העניין של "חיים" אין לנו שום קנה מידה כמה למדוח את יוקרם וחשיבותם אפילו לא בתורה למצות, שהרי מחלין את השבת גם על זכות מוכה שחין ע"פ שהוא חרש ושותה גמור, ואני יכול לעשות שום מצוה וחיוו הם רק לשם וסביר גדור על משפחתו זוגותם להם ביטול תורה למצות, וכןף לצערם הגדול הרי הם מידלדים והולכים, על אף זאת מצוה בגודלי ישראל להשתדל ולעסוק בהצלתו ולהילע עליו את השבת".

14. מצווה זו נוגדרת בספר המצוות של הרמב"ם (מצוות עשה ט) "לקדש את שמו, שנאמר 'זונקדשתי'

כיצד אפוא ניתן משקל כה נעלם לערך החיים, דזוקא בעולמה של הלכה שבו לחומר
ולקיים האנושי החומרי, ישנו ערך כה מוגבל?

ז) דומה כי הסביר לכך מצוי בתפילה "אלוקי נשמה". להסביר זה התודעתי עקב
הארוע הבא: בלב בית החולים "aicilob" שבת'א מצוי בית הכנסת (ע"ש קדושי העיר
קרשניך) ובו שורה מוגה, לפיו עם סיום התפילה בליל שבת, ניגש איש איש בתורו אל
ארון הקודש וمبיע את מושאלות ליבו ואת צקון לחשו בפני הבורא. ניצבת אף אני
בטור שהשתרכ ב咚ם התפילה ממתין לשופך את ליבי. התוור התארך, הדקות נקבעו
אבל בבית החולים, כאשר אדם אינו עוסק בהשגת הישגים אלא בעצם שימור הקיום,
הוא משתחרר מן האזיקון האלקטרוני המכונה "שעון" ומפסיק לרווץ. בזמן יש מים
משלו בבית החולים. אחרי דקota ארוכות התקדמות וכמעט שהגיע תורי. אלא שלפני
ニיבר אדם שניגש אל ארונו הקודש, לחש באין קoil, ואנו כי שמעתי כל מילה, באומרו
כך: "ריבונו של עולם, נוטרו לי רק כמה ימים. הרופאים אומרים זהה הסוף. בשבת
הבא כבר לא אהיה כאן". לאחר הפסקה של בכיר, התעתש לפצע, הוסיף ואמר: "או
מה! ביןתיים אני כאן והנשמה היא שלך! אלוקי, נשמה שננתת בי תורה היא. אתה
בראתה, אתה יצרתה, אתה נפחתה بي ואתה משמרת בקרבי, ואתה עתיד ליטלה
ממי ולחזרה בי לעתיד לבוא. כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך". הוא ירד
מארונו הקודש בוכחה ואני בכית עימו. כל רשן ומהיצה של איפוק חיצוני נפלו כחומות
יריחו. קשה היה להתaffle — גם לא ניסיתי ואז, עם עצמת הרגש, הבלתי בי
באות ההבנה, כי ערך חי האדם אינו נועץ באדם — **מקבל החיים אלא באלוקים**
— **נותן החיים.**

ח) ערך חי האדם נועץ בכך שאת הישות המכונה אדם, יהא טيبة אשר יהיה — **יצר**
הקביה.

חיהים הם מחת האל. הוא נפח בנו נשמה. הוא משמרת בקרבונו. הוא העתיד ליטלה
והוא העתיד להזכיר לנו לעתיד לבוא. חי האדם הם מחת אלוקים ומכאן וום
ערכים. למעשה, החיים הם המתנה הגדולה ביותר שנונן הקביה לאדם, וזהי מתנה
תמידית שאotta מקבל האדם מאלוקים מדי רגוע ורגע. על הפסוק "כל הנשמה מהלל
יה הלויה" דורשים חז"ל (בראשית רבה, פרשה ז' אות ט') כי מוטל על האדם
להזות להילא רק על שנפח באפיו נשמה בעת יצירתו אלא "על כל נשימה ונשימה".
וanon, לאדם אין כל עירובה לחיים. הגمرا במסכת סנהדרין (דף נ"ב עמי א) מצינית
כי יש גמלים זקנים הנושאים על גבם אוכף העשו מעור של גמלים צעירים. גיל,
בריאות ונתוניהם פיסיים לא מבטיחים את עצם הקיום. על כן, מעת שמצבצת באדם
ראשיתה של דעת, מודה הוא לאלוקים בבורו של כל יום ויום על המשך חייו, פוצח
ואומר: "מודה אני לפניך, מלך חי וקיים, שהחורת بي נשמתי בחמלה — **רבה**

בתוך בני ישראל... וזאת היא מצוות קידוש השם שמצוים בה בני ישראל בכללם, רוצה לומר התרת
עכמוני למות בידי האנס בעבר אהבתו יתעלה וההאמנה באחדותנו".

אמונתך". ההכרה בדבר היהות החיים מחת אלוקית נשגבת, המתחדשת מיד רגע, היא יסוד מוסד באמונה.

ט) מכיוון שהחיים אינם בוגר של נתון מובן מאליו אלא הם בוגר חידוש עצום ומחת אלוקית נשגבת, מובן מודיעו החיים הם ערך נעלם וחשוב בעולמה של הלכה. כאמור, החיים הם ערך נשגב – לא מכיוון שהאדם כה מרומם ונעלם – אלא מכיוון שהחייichi וחיותו באים לו מעת הקב"ה המכילה את האדם. הקב"ה יצר את האדם, נתן חיים באפיו, נפח בו נשמה אלוקית ממעל והוא ציווה על האדם לחיות! חyi האדם קשורים הם קשר תמידי אל הקב"ה, הוא המשמרם בקרבו והוא עתיד ליטלים ממנו ולהחזירם לו לעתיד לבא.

י) תובנה זו, לפיה ערך החיים נובע מערכו האין סופי של נתן החיים, מבחירה כי גם רגע אחד בשלתי חייו של אדם גוסס מחוסר הכרה שעתידו נחרץ – חוסה גם הוא תחת הערך הבלתי מוגבל של חיים, ויש להחל שבת עברו חוליה שכזה ולנסות להאריך את פtile חייו ברגע נוספת שכזה. כשם שחלק מן האין סוף הוא – אין סוף, כך רגע חיים שכזה ניצב מעל לכל ערך אחר וערכו הסגוליא לא יסולה בפז. אכן, מבחינת שיקולים של תועלת, לא ברורה לנו ממשמעותו של רגע חיים שכזה¹⁵. אבל, כאמור, ערך חייו האדם אינו נמדד "במבחן התוצאה" לפי היחסים שיכל האדם להגישים לוזלותו או לעצמו, או לפי התועלת שבידיו להפיק מחייו, אלא לפי ערכו של נתן החיים, הקב"ה עצמו, שיצר חיים אלו, קצב את אורכם, וציווה על האדם "וחי בחם!"

11. בהתאם להסביר זה נמצא כי בעולמה של הלכה החיים אינם מהווים ערך עליון ואף לא ערך מוחלט ואין להם ערך עצמי כלל. ערך החיים נובע מקדושתו של נתן החיים. בהתאם להבנה זו מובן מודיעו מחויב אדם למסור את נפשו על קידוש ה' כאשר הוא ניצב בפני עבירה של עבודה זרה. משחובה רבי כוונתו של רגע חיים נובע מכך שזו מחת אלוקים, ברור כי לא ניתן לקדש את ערך החיים לצורך עבודה זרה, שהיא

15. רבנן חיים בן עטר ב"אור החיים" על שמות לא, טז כתוב כי אם בפנינו סכת חיים לאדם שמילא לא חייה עד לשבת הבאה, לא חל ללביו הדין של פיקוח נפש דוחה שבת שכן לא מתקימת הסברה של "חולל עליי שבת אחת כדי שיקיים שבנות הרבה". ערכה של הנפש נמדד אפוא בהתאם לפוטנציאל שלה לקיום שבנות הרבה. ביחס לכך תמה הרב יוסוף באב"ד בספרו "מנחת חינוך" מצווה ל"יב בטוף" "מוסך השבת" (מי ליט') שכן הדין של פיקוח נפש נאמר גם לבי חייו שעה כפי שפסק הרמב"ם בהלכות שבת, פרק ב' הלכה יח', כי מי שנפלת עליו מפולת ומצאותו חי "אף על פי שתראיצץ ואי אפשר שיברא, מפקחים עליו ומוציאין אותו לחוי" אותה שעה. וכן נפסק בשולחן ערוך, אור החיים, סימן שכ"ט סע' ד'. המשנה ברורה בסימן שכ"ט בביור הלכה, דיבור המתחיל "אללא לפי שעה" חולק על גישת אור החיים ומחביר כי הסברה של חל' עליו שבת אחת כדי שיקיים שבנות הרבה אינה הסיבה לכלול של פיקוח נפש דוחה שבת אלא בגין טעם וסבירה לדין האמור. כמו כן, הוא מפנה לדברי המאירי במסכת יומא דף פ"ה עמי אי "ואף על פי שנתברר שאי אפשר לו לחיות אפילו שעה אחת שבאותה שעה ישוב בלבבו ויתוודה". ברם, שטעם זה לא חל לכואורה ביחס למי שגם בחיי השעה שנותרו לו אינו מצוי בהכרה.

התرسה חריפה ובלתי נסבלת כנגד האלוקים נוthen החיים. במקורה זה בפנינו סתירה לתכילת החיים וליסודUrcom, ועל כן נדחה הקיום מפני תכילת הקיום. מטעם זה נקבע הדבר פשוט הדין שמחייב אדם למסור את נפשו בגין עבירה של עבודה זרה בעבירה שהיא בגדר של "יירג ואל יעבור".

12. ודוק, בירושלמי במצכת קידושין (די, א) מצינו מימרה קשה:

"אמר ר'ACA בר זמנה בשם ר' הושעיה, גדול הוא קידוש השם מחלול השם".

מה בא אמר זה לומר? מה החידוש בו? וכי גודלו של קידוש השם היא ביחס לחילול השם?

הסבירים רבים ניתנו לכך אך קשה למצוא בינהם דבר המ夷שב את הלב.

"קרבן העדה" שם מבאר, כי בנושא שבו אור וצל משמשים בערבוביה ובאותו מעשה עצמו מעורבבים הם קידוש השם והן חילול השם, יש להציג את קידוש השם ולדבוק בו "עד שיפוח הימים ונסו הצללים" (שיר השירים, ב' י"ז) וקידוש השם יAIR את כל המתחסכים¹⁶.

הסבר אחר הוא, כי יש להבחין בין "מס" היתרונו (הקובעת כי דבר מסוים גדול יותר מדבר אחר) לבין "מס" המקור, המצינית כי דבר פלוני **נובע מותו** דבר אלמוני, כתינוק היוצא **מעמי** אמו. בהתאם לכך, אין משמעותו של המאמר כי קידוש השם גדול יותר מחלול השם אלא משמעתו היא שגדל הוא קידוש השם המתגלה **מתו** למציאות של חילול השם, כ"יתרונו האור מן החושך" (קהלת ב, יג). הינו, יתרון האור המתגלה בזוהריו דוקא מותו החושך. מאמרו של ר' הושעיה בא אפוא לומר כי שמו של הקב"ה יתגדל ויתקדש דוקא מותו המציאות הקשה של חילול השם שבאה לידיים. ועודין, תמייה נסგבה היא מה החידוש במאמרו של ר' הושעיה, ומה בא לומר?

13. ברם, שלפי התובנה דלעיל, דומה כי הפשט במאמר הירושלמי עולה מalto, ותכליתו לומר כי קידוש השם היא הגשמה של תכילת הקיום והכרה בכך כי ערך החיים **נובע** מערכו של האל נוthen החיים. יש מצבים שבהם מצוים על אדם לעשות פעולה שהיא לא כוארה חסרת ממשמעות. למשל, מורים לו להשתחוות לSAMPLE של עבודה זרה כאשר הדבר נעשה בחדרי חדרים, אין לו שום ממשמעות סמלית, כאשר גם האונס וגם הנанс יודעים כי מדובר בפעולה הנעשית מני השפה ולחוץ בלבד ללא שתהאה לה ממשמעות פנימית כלשהי. גם איז, מצווה אדם למסור את נפשו על קידוש השם, להשליך את חייו מנגד, להירג ולא לעבור. אכן, גדול קידוש השם מחלול השם.

16. הרציה קוק בספרו *תביעות ישראל*, אי עמי קס"א וכן ח' פורת בספרו מעט מן האור, ספר ויקרא על פרשת אמר.

ההנגדה של קידוש השם- איננה חילול השם שבדבר אלא עצם העובדה שאדם אינו מוכן להיות חיל נאמן של המלך, מלכו של עולם, ולהשליך את חייו מנגד כדי להראות שתכליות חייו קדושה מעצם הקיום¹⁷.

14. נראה כי חד לדברים נמצא בדבריו היפים של הרב אביגדור בניצל בספרו "שיחות לספר ויקרא", שיחה ח', שם מוצאים אנו את הדיוון הבא:

רוצים אנו לשאול עצמנו שאלת ביחס למותם של נדב ואביהו: האמנם היה הדבר כדאי? האם שווה חינוך-העם למצות מורה-מקדש, בכך שגרם מותם של השניים לחייהם של עם ישראל? הרי מדובר בשניהם, שראו עצמם מתאימים להנaging את ישראל לאחר משה ו אהרן (סנה' נב). ומלבד זאת, הרי לנו דבריו של משה רבנו עצמו, האומר כי כששמע מהי "בקרבי אקדש", חשב שהכוונה אליו או אל אהרן, שהם הקרובים ביותר לה; ועכשו, לאחר שתתגלה קידוש- השם על ידם – הוא נכח לדעת שנדב ואביהו גدولים ממש ואהרן! (ויק"ר שם, ב'). אסת-כך, מי יודע כמה תורה וחסד וקידוש-השם, יכולים היו שני אישים אלה לטעת בישראל אם היו ממשיכים לחיות? האם כדאי שכל פועל ייעצר באיבו, והם יموתו רק כדי לקדש שם-שמות ברגע מותם? האמנם אין ההפסד גדול מן התועלת?¹⁸

אם הי' בכל זאת מסלך שני צדיקים אלה מן העולם, משמע שקידוש השם הוא המעשה הנעלם ביותר ועובדתיה' שאין לעלה הימנה, כי קידוש-השם הוא תכליית כל הנבראים: "כל הנברא בשמי וכבודיו בראותיו" (ישע' מג, ז); תכליית כל נברא בעולמת-זהה, היא להגדיל כבוד-שם ויהודה יתברך. ואף שכל תורה, כל מצוה, היא קידוש-השם, אבל יודע-תעלומות החיליט, שחייב נורא המקדש הוא קידוש-השם הגדול ביותר.

17. הרמב"ם בהלכות יסודי התורה, פרק ה', הלכה ד' "יכול מי שנאמר בו יחרג ואל יעבור ו עבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם... וביטל מצות עשה שהוא קידוש השם". נמצא כי כל מי שלא קידש את השם הרי הוא בוגדר של מי שמחלל את השם. ברם, הרמב"ם באיגרת השמד, במין הרבייעי, התייחס לאנושים שבזמנו, שהישמעאים כפו עליהם לקבל בפיהם את אמונתם, והרמב"ם כתב שם שאין חיוב למסור את הנפש על כך, הויאל והאנשים והאנושים יوذעים שניהם כי הדברים אמרו מן השפה ולחוץ ולבם כל עימים. עם זאת, מי שמוסר נפשו כדי להימנע מכך – הוא מחסידי עליון וקידש את השם. נמצא כי יש דברים שהם בוגדר של קידוש השם כטעושים אותם ואיינט בוגדר של חילול השם שלא עושים אותם. ברם, הראשונים חלקו על דברים אלו. כך מצינו כי הריטב"א בפסקחים, ذר כה, סובר שקיימת חובה למסור את הנפש ולא להזוז בפה באמונת הגויים גם אם הדברים נעשו מן השפה ולחוץ. בדומה לכך, מצינו בספר החינוך כה, תי"ז, וחדברים נפסקו להלכה בשולחן ערוך, קני"ז, ב', שאפ"ל לומר שהוא גוי כדי להינצל אסורה.

18. ורי דברי הרבה משה סופר, "חתם סופר" על התורה, בראשית, תחילת פרשת "לך לך" שהובאו לעיל, כי משעה שהיא אברהם נחוץ לצורך הפצת שם השם ולימוד דרכו לתלמידיו לא הוטל עליו למסור את נפשו על קידוש השם, אלא לחיות למען קידוש השם.

דברים אלו מובנים עת שני צב לנגד עינינו העיקרונו לפיו ערך החיים הוא נגורת מקדושתו האין סופית של נוتن החיים. מミלא, יש לבחון את החיים בהתאם לtowerת האלקיות ולא בהתאם לtowerת האנושיות. שם שמיים המתقدس ברבים הוא במקרים מסוימים נעה מכל אשר ישיג האדם בחיו, ובשים קולי towerת אלקיות עדיף הוא על פניהם ומכאן החובה למסור את הנפש על קדושת השם.

15. הרבה נבנצל ממשיך שם ומבחר, כי תובנה זו חשובה היא ביותר לאמונתו של אדם, וכי התעורר לדzon בעניין זה:

מןני שאלה ששאל אותי בחור אחד: אנו לומדים כת עת הגمرا, שעלה גילוי-עריות, שפיקות-דים ועובדת-זורה חייב אדם להירג ולא לעבור, ואפילו אם כופים אותו לכך בצעעה (פסח' כת עמי' ב', רמב"ס הל' יסודי התורה ה, ב). ושאל אותו בחור: את הדין שעל שפיקות-דים צריך למסור את הנפש — הוא מבין כי באמת "מאי חזית דדמא דידך סומק טפי?!" [מנין שדמך אדום יותר מדם של חברך]. וכן על גילוי-עריות, מובן מדוע חייב אדם למסור את נפשו, שהרי הוא פוגע בזולת פגיעה אונשה, ו"כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש — כן הדבר הזה" (דברים כב, כו). אבל על עבודה-זורה — לשם מה להירג? הרי אני לאאמין בה כלל, ורק הרשות שעומדת לפני כופה אותי להשתחרות לה; מה עוד שמדובר בצעעה, כאשר אין רואה ואין עול לחיות מושפע לרעה.

ומי ששואל שאלה כזו, שעל שפיקות-דים הוא מבין שצריך להירג, ועל עבודה-זורה אינו מבין — סימן שאינו מבין שכבוד-שמותים עדיף מכל דבר אחר שיעשה במשך כל חייו! שהרי אפילו במשה, גודל-מרביציה תורה שבעל הדורות, היה ראוי שיקדש שם-שמות במותו, אילולא שנמצאו מתאימים יותר. הנה כי כאן, אדם שאומר מן השפה ולחוץ כי הינו מאמין בעבודה זורה — ייתכן שאין שום חשיבות למעשה, הנעשה בכפיה, כאשר גם הקופה וגם אותו אדם יודעים שהאמירה חסרת בסיס, והדברים נעשים ממילא בצעעה כך שלא יהיה הדבר קלשהו לדברים, ולא יגרם כתוצאה מהם חילול השם. איזה מין מלך הוא זה, שחייביו אינם נאמנים לו ומוכנים להעדיף את חייהם על פני כבודו? זהו פשר המונח "గודל" הוא קידוש השם מחילול השם", זהינו, כי גם במקרים שבו אין במעשה שמצ שחלול השם, עדין קיימת חובה למסור את הנפש — כדי לקדש את שם הבודה. החובה למסור את הנפש נובעת אפוא מן העובדה שאדם מחויב להאמין כי תכליות קיומו היא לקדש את שם הבודה, נוتن החיים ומקור ערכם. על כן, מוכן הוא להיות חייל נאמן של המלך, מלכו של עולם, ולהשליך את חייו מנגד כדי להראות שתכליות חייו עדיפה בעיניו מעצם הקיום שלו, והתכליות מצויה בחובתו לקדש את שמו של אלקיו.

16. תובנה זו בדבר ערך החיים כפועל יוצא מערכו של נוتن החיים, ולא בדבר העומד בפני עצמו, נחוצה גם כדי להבין מדוע יש למסור את הנפש בגין עבירה של שפיקות-דים (וגילוי-עריות שכמוهو בשפיקת דמה של האישה הנאנסת). לבארה, מה פירוש

הדבר כי "דמות של חזות לאינו סמוך מדמינו"? אם בוחנים את ערך החיים של האדם לפי תועלתו לעצמו ולזולתו, ניתן לכואורה למצוא מקרים שבהם חיים של אדם אחד, המגנים תכילת מסויימת, נעלים על פני חיים של זולתו¹⁹. כמו כן, ניתן היה לכואורה לדוחות חייו של יחיד מפני חייהם של רבים.²⁰ ברם, שערך חייו של אדם אינו נבחן לפי **מקבל** החיים אלא לפי ערכו של **נותן** החיים, שהוא אין סופי ולא ניתן לכימות ולהשגה בכליה ההכרה וההבנה שלبشر ודם. מミילא, ערכם של החיים הוא אין סופי ולא ניתן לומר כי יש "אין סוף גדול" לעומת "אין סוף קטן", וברור כי "אין סוף כפול אחד" שווה ל"אין סוף כפול מאה". על כן, לא ניתן לדוחות נפש מפני נפש והלכה היא כי גם שפיכות דמים היא בגדר של עבירה של יהרג ואל עברו.

17. לפי הסבר זה גם מובן כי מוטל על אדם למסור את נפשו על קידוש השם רק כאשר הקיום סותר לתוכלית החיים כמתת האיל. ברם, מקום שבו עבודת ה' וקידוש שמו מחייבים דזוקא את המשך חייו של האדם, אין מקום למסירות נפש ולא ניתן לוותר על הקיום. לפיכך ציווה ה' לעבור על מצוות התורה כדי לקיים חיים, שכן עדיפים בעיניו החיים עצם על קיוםמצוותיו, ואף **מיסירות נפש** על קידוש ה', פעמים שחיי קידוש ה' עדיפים על פניה. וזהו ההסבר של ה"חתרם ספר" שהובא לעיל, ברם, שבעניין זה קיימתחלוקת ראשונית, בין הרמב"ם וה"נימוקי יוסף" עליה נעמוד להלן, בשאלת האם מותר למסור את הנפש כשאין אלו ג' עבירות חמורות של "יהרג ואל עברו".

האם מותר למסור את הנפש גם כשהאין אלו ג' העבירות החמורות

18. הרמב"ם פוסק (**הלכות יסודי התורה פרק ה'**, הלכה ד') כי ביחס לעבירות שחונ בגדר של "יעבור – ואל יהרג", אם מסר אדם את נפשו ובניגוד לדין – יהרג ולא עבר, **הריזה מתחייב בנפשו ונחשב למאיבד עצמו לדעת** העובר על halo החמור של "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" (בראשית ט, ה)²¹. כלומר, כאשר לא עסקינו **בג' העבירות החמורות שעליון נאמר "יהרג ואל עברו"** – **יש איסור מוחלט ובלתי**

19. ר' א. וינרוט, "הכרעות בין נפש לנפש", סיini, פרק קמה 2. במאמר זה דו בשאלה מה צריך לעשות רופא שיש לו משאב מוגבל עשוי להציל חיים ועליו להחליט בין הצלתILD שחייו לפני לעמוד זkan שעתידו לאחר מכן, או אישת מרובה לדיס, או מזמן דוגל העומד בפניו תגלית העשויה להושאיע רבים, או רב גודל ופוסק הלכה שהדור כולם נשמע לפסקיו.

20. האם מותר לירט מיטוס מלא נסעים, נשים גברים וטף, כאשר מישחו חטף אותו ומתכוון לrisk אותו בתרוך כור גרעיני או מתכוון בטחוני אחר שהריסתו תביא לאסון המוני לדין בשאלות אלו ר' א. וינרוט, בספר "החיים בהלכה" (הוצאת פלאחים).

21. וראה גם רמב"ם **בhalachot יסודי התורה**, פרק ה', סוף הלכה אי: "כיצד, כשהעמוד עובד וכוכבים ויאנו את ישראל לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, הוא יהרגנו, עברו ואל יהרג. שנאמר במצוות יאשר יעשה אותן האלים וחוי בהם". יוחי בהם – ולא שימות בהם. ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו. ר' הרב ירוחם יהודה פרלמן בספרו אור גודל, סימן א' קונטרס בדיני קידוש השם.

מסויג על אדם למסור את נפשו. החיים הם ערך נשגב בהיותם מהת האל והקב"ה ציווה את החיים והורה "וחי בהם" וזהו ציווי שאסור לאדם להפר²².

19. בדומה לכך מצינו בדברי הרמב"ן במלחמות השם (סנהדרין ע"ד, עמי א') הגורס כי אם אין מצווה נכללת בכלל של ג' עבירות של ירגז ואל עברו, הרי שאסור לאדם למסור את נפשו עליהם. הרמב"ן הוכיח שביאת נוכרית לישראל היא בכלל גילוי עריות שדיינה ירגז ואל עברו, שהרי בוגרתה בקידושין (דף מ', עמי א') מצינו כי רב כהנא נתבע על ידי מטרונית והפיל עצמו "מאיגור לאראע" (מהר לקרקעית) כדי שלא לעבר על עבירה וכן עשה שם רב כי צדוק שמסר את נפשו כדי שלא לבוא על גויה. ממשיך הרמב"ן "ואין לומר כי לפנים משותה הדין עשו, שהרי מקרא צוחח ואומר (בראשית ט', ח'): יואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש... מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם", ולא שמענו שיש מידות חסידות לחולה שיש בו סכנה שלא יחללו עליו את השבת. אדרבה, הזריז (לעסוק בפיקוח נפש) משובח והמנוע עצמו הרזי זה מתחייב בנפשו²³.

20. לעומת זאת, המאיiri במגן אבות (ענין י"ט, בדף י"ג עמי פ"א) מביא את דברי הרמב"ן הניל' וכותב: "וכבוד הרב במקומו מונח, שכל שבקידוש השם אין שום איסור בעשיית לפנים משותה הדין — אף על פי שאינו מתחייב בכך, ואדרבה יש לו שכר מרובה על זה ועליו נאמר יגבירי כה עשי דברוי"²⁴. לשיטתו, השאי אפוא אדם להחמיר על עצמו ולמסור את נפשו על קידוש השם גם אם מדובר בעבירות שלא

22. הפרי חדש בימים חיים (הלכות יסודי התורה, פרק ה') מביא ראייה לרמב"ים. שהרי את הדין של עברו ואל ירגז לומדים בסנהדרין דף ע"ד עמי א' מן הפסוק "וחי בהם" ללא שימות בהם, וכן כן הדין של פיקוח נש דוחה שבת נלמד במסכת יومة דף פ"ה, עמי ב' מן הפסוק של "וחי בהם" ולא שימושות בהם. ולגביו פיקוח נפש, מצינו בירושלמי (יומה פ"ח ה'), שהזריז ההזזה משובח והושאל (מסתפק בדבר) הרי זה שופך דמים. וכך נפסק בשולchan ערוך, אורח חיים סימן שכ"ח, סע' ב', אם כן בזודאי שאסור להחמיר על עצמו במקומות פיקוח נפש, ובמקומות שנקבע כי עברו ואל ירגז אסור להחמיר על עצמו. ברם, הראשונים חולקים על הרמב"ם משביבים על הוכחה זו בהתאם לדברי התלמוד הירושלמי במסכת שביעית פרק ז' במקורה של רב אבא בר זמיןא ממנה יוצא כי אם הגוי אינו מתוכו להעבירו על ذاتו אלא מתוכו אין הוא רשאי להחמיר על עצמו ולמסור את נפשו. מכיון, בפנינו הבחנה ברורה בין פיקוח נש לבין אונס על ידי עכו"ם, שהרי במקורה של פיקוח נש אין צד של העברה על ذات, ואמנם כן אסור לו להחמיר על עצמו והרי הוא כמתחייב בכך. אבל באונסין, כיון שהעכו"ם רוצה להעבירו על ذاتו רשאי להחמיר על עצמו לקדש את השם.

23. ורי שוויית יביע אומר חלק ז' (חוון משפט, סימן ו', אות ד').

24. ורי מהר"ל מפראג בגור אריה, פרשת שמוטות (ז', כ"ז) כי הציווי של "וחי בהם" אינו מצוות עשה אלא היתר, שבמקום סכנה נחתית המצוואה. ורי שיטת רבני ירושט, חלק ג' תניב י"ח דק"ה ע"ד, הפסיק כי אם רוצה להחמיר על עצמו ולהריג על שאר מצוות במצועה רשאי. ורי בספר עצי ארזים, סימן ט"ז סי"ק ז' שהוכיח את הדברים מתוספות בסנהדרין דף ע"ד עמי ב' דבר המתhalbיל "קטול". ורי גם יבמות זף קכ"א עמי ב' לגבי עכו"ם שאמר לישראל לנצח בשבת. כמו כן, ראה ר' יין בינו נא זף פ"ג עמי ב' שהמנוע עצמו מחייב שבת במקומות פיקוח נש מתחייב בנפשו וכן ר' אליהו הרבה סימן תריה"ח סק"ב.

נאמר עליהם "יהרג ואל יעבור". לגבי פיקוח נפש בשבת אין להחמיר שכן נאמר "אך את דמכם לנפשׁותיכם אדרוש". אבל, במקומות שבו עסקינו בקידוש השם רשאי הוא להחמיר כפי שמצינו במדרש בראשית רבה (פרשה ל"ד, י"ד) "ואך את דמכם לנפשׁותיכם אדרוש – להביא החונק עצמו. יכול כဆול או כחנניה מישאל ועוזריה (שמסרו את נפשם על קידוש השם) תלמוד לומר: יא' (ممילה זו נלמד אפוא כי יש מעט מן האיסור של אדם לאבד את נפשו – מקום שבו הוא מוסר את נפשו על קידוש השם)". נמצא אפוא שיש בפנינו מיעוט בכתביו ממנו יש ללמד כי רשאי אדם להחמיר במקומות קידוש השם, למروת שאין חיוב על פי דין למסור את נפשו, כפי שאירוע עם חנניה מישאל ועוזריה שיכלו לבrhoח ולמצוא לעצם מפלט, אך בחרו להחמיר על עצם ולקדש את השם²⁵. כמו כן, מצינו בשיטת הרדב"ז חלק ג' סימן תמד שכותב:

"שאלת ממני על מה שכותב בפסק ריקאנטי סימן קסו שהרב"א חלה את חוליו אשר מת בו, וחל יום הכיפורים באותו יום, ואמרו לו הרופאים שם יתענה ימות בודאי, ואם יאכל שמא יחי, והוא אמר ברוי ושמע ברוי עדין, ולא אכל ומת. האם יפה עשה?"

תשובה, לגבי הדין אין ללימוד ממנו כלל שהרי אפילו ספק ספיקא של פיקוח נפש דוחה שבת ויום הכיפורים, ואנו לחוי שעה חרושים. ואנו לא לפה מה שכותבו האחוריים שמי שהיה דין יעבור ואל יהרג – ונחרג ולא עבר הרוי זהה משובה וכן הוא דעתן ודלא כהרבמ"ס הזה, הנ"מ מילוי (דברים אלה אמורים במקומות שיש קידוש השם בדבר שמוסר נפשו על דתו יתרך אבל בפיקוח נפש לא").

הנה כי כן, לשיטת הרדב"ז, יש להבחין בין פיקוח נפש הדוחה את כל התורה כולה לרבות שבת ויום הכיפורים, לבין מצווה של קידוש השם אשר מענה מותר לאדם למסור את נפשו גם אם אין המדבר בעבירה של עבודה זרה, גילוי עריות או שפיכות דמים.

25. בעניין זה ר' פטחים דף ניג, עמי ב': דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועוזריה שמסרו עצם על קידוש השם לכובש האש? נשוא קל וחומר מצפרדעים, ומה צפרדעים שלא הצטו על קידוש השם נאמר בהם (במקורות מצרים) "יועלו ובוא בביתה... ובתנוירך ובמשארותיך" אימתי נשראות מצויות אצל תנור הוויה אמר בשעה שהתנור חם. הצפרדעים מסרו את נפשם על קידוש השם. אנו שמצוים על קידוש השם על אחת כמה וכמה. רשי' שם מבואר כי הם נדרשו לפחות וחומר זה מכיוון שלא דרשו את הפסוק "וחי בהם" – ולא שימות בהם. תוספות שם מקשת מן הגמרא בסנהדרין דף ע"א עמי אי' לפה לכל הדעת בפרהטה אפילו על מצווה קלה נאמר הדין של "ויהרג ואל יעבור". ומה הרש"א בחידושי אגדות תירץ כי המקהלה לא היה בפרהטה שכן לא היו שם עשרה מישראל ונאמר "וינקדתני בתוך בני ישראל". וזוק, לכוארה הקל וחומר מצפרדעים נפרק על פניו שכן הצפרדעים לא הצטו על קידוש השם אך גם לא הצטו על "וחי בהם". ברם, נראה כי המונח של "וחי בהם" אינו מלמד על איסור למסור את הנפש אלא רק יוצר היתר לעבור על איסורי תורה במקומות פיקוח נפש, וכך שמבואר המנתת חינוך בסימן רצ"ו, ג' כי ממש שמצוינו שיעור בחזוב

21. ב"ニימוקי יוספ" (על סנהדרין דף עדי עמי א') מצינו כי בכלל סובר הוא כשיטת הרמב"ם אך לאחר מכן מביא ה"ニימוקי יוספ" את דברי המדרש²⁶ ממנו משמע, שהיו מוסרים עצם על קדושת השם לפנים מشورת הדין גם על דברים שאינם בגדר של יהרג ואל יעבור, כגון כדי למלול את בניהם וכדי למדוד תורה. על כן, מסיק ה"ニימוקי יוספ" "אבל אם היה אדם גדול וחסיד וירא שמיים ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש השם ולמסור עצמו אפילו על מצווה קלה, כדי שיראו העם וילמדו ליראה את שם לאוהבו בכל ליבם"²⁷.

22. פסיקה זו של ה"ニימוקי יוספ" מעוררת לכוארה כמה וכמה תמיינות:

א) היכן יכולה הלכה להיות תלולה בדרגתו האישית של האדם? היכן מצינו שנתנה תורה דבריה לשיעורין וכי ההלכה משתנה בין "אדם גדול וחסיד וירא שמיים" לבני סתם אדם מישראל?

ב) מה פשר פסקו של ה"ニימוקי יוספ" כי אדם חסיד וירא שמיים יהיה רשאי להקריב את חייו, אף שההלכה אינה מחייבת לעשותות כן? חן החיים אינם חייו לוותר עליהם.

האדם במצוות עשה עד חומש מנכסיין, כך גם בשאר איסורים סבירה היא שישור החזיב במצוותו, הוא עד כדי חייו נפשו של האדם, ובמקום שבו חייו בסכנה אין הוא מחויב במצוות. לעומת זאת, האיסור למסור את הנפש נלמד מן הפסוק "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש". איסור זה לא נאמר במקומות שבו יש מצוות קידוש השם והדבר נלמד מן המילה "אך". מAMILIA, מובן שבפניו כל וומר מצרדים שלגביהם אין מצווה של קידוש השם, וכל וחומר זה הכריע את הকף לקדש שם. לעניין זה ר' בטף מאורי או ר' עד למועד ד' י"ב עמי א', וכן אמרו המקיף של הרוב עובדי יוספ "בדין קידוש השם" שפורסם בקובץ תורה שבעה' תשלי"ב, מי"ו בעמי נ"ב.

26. מכילתא דרבנן ישמעאל יתרו – מסכתא דבחדש פרשה ו: "רבנן נתנו אומר לאוהבי ולשומר מצוותי, אלו ישראל שהם ישבו בארץ ישראל ונוטנין נפשם על המצוות מה לך יוצא ליירא, על שמלאתי את בני, מה לך יוצא לישרף, על שקרأتي בתורה, מה לך יוצא ליצלב, על שאכלתני המצה.. ואומר (ארכיה יג, ז) "אשר הוכתני בית מהבב, מכות אלו גרמו לי ליאחוב לאבי שבשמיים". וראה גם ויקרא רבנה פרק לב, אות א'.

27. במסכת עירובין דף כ"א עמי ב' מצינו כי רבי עקיבא סיכן את חייו על מצות נטילת ידים ושפק חצי כוס מים שהביא לו ר' יהושע הגorsi בבית האסורים באומרו "موظב אמות מיתת עצמי ולא עבורי על דברי חבירי". נמצא כי ניתן למסור את הנפש אף עבור נטילת ידים שהיא עניין מדרבנן שבודאי אינו בגדר של יהרג ואל יעבור. אין זאת אלא כי מי שנמצא בדרגתנו של רבי עקיבא רשאי לס肯 את חייו גם כדי שלא יעבור על דברי חכמים. וראה ב"תפארת ישראל" על המשנה במסכת ברכות פרק

אי' משנה ג' שביאר בדרך זו את דברי ר' טרפון שהטה לקרוות בדברי בית שמאי וסיקן עצמו. כמו כן ראה דבריו של רבנו יונה, שער העבונדה אותו נ"א יואף כי אמרו חז"ל לא ניתנה תורה למלאכי השרת כוונתם על המון ישראל אבל העובד השלם זומחה למלאך ה' צבאות ועשה המצוות בשלימות ומושר נפשו עליה לקיימה בכל זמנו חיובה בעניין דין אל התפילה, חנינה מישאל ועזריה על ההשתתיה לצלם, פפוס ולוליגנוס על כלבי זוכיה, רבי עקיבא שהיה חבוש בבית האמוראים והיו נתנים לו מים וכו'. וראה גם שו"ת מהרייך שורש פרח. על בסיס דברי ה"ニימוקי יוספ", הרין ושו"ת מהרייך הניל פסק הרמ"א על שולחן ערוך יורה דעת סימן קני' סעיף א' כי "אם השעה צריכה לכך ורוצה ליהרג ולקיים – הרשות בידו". וראה גם ש"ץ על שולחן ערוך יורה דעת סימן קני' סעיף קטן א' שהביא את הගחת הסמ"ק סי' ג' כי אותן קדושים שחוטו עצמן שלא סמכו דעתם לעמוד בנסיבות קדושים גמורים הם, והביא ראייה ממשול המלך.

הוא נוטל חיים שאינם שלו, אלא של נותן החיים. באיזו רשות נוטל הוא אפוא נפש שאינה נפשו שלו אלא חלק אלוה ממעל, וזאת בשעה שרצוון ה' הוא ו"חי בהם" — ולא הצעודה למסור את נפשו. יתרה מכך, הן לכaura כאשר נאמר "וחי בהם" — אין פירשו של דבר כי הקב"ה התיר לאדם לשומר על חייו תוך שהוא מותיר זאת לשיקול דעתו, אלא זהה ציווי של ה' על האדם לשומר על המתנה האלוקית הגדולה בעולם. היכן זה יכול אדם להשתחרר מן הציווי לחיות? וכיצד יתכן כי דוקא בן מעלה, חסיד וצדיק, יוכל לוותר על חייו ולמסור את נפשו בנסיבות שהן הדבר אכן מחייב על פי דין?

23. אין זאת אלא כי בעוד שהרמב"ם מדגיש את **עצם החיים** כמתנה אלוקית שהאדם מחויב לדבוק בה ואני רשאי ליותר עליה, הרי שה"נימoki יוסף" מדגיש את **תכלית הקיום האנושי** כהגשמה של עבودת ה' בפני בוראו. השגת תכלית הקיום והעפלה אל פיסגה בעבודת ה' באמצעות מסירות נפש, גם אם אינה מחייבת — מותרת היא. הקב"ה נתן לאדם את המתנה הגדולה של החיים ואיפשר לו לדבוק בהם תוך שהקב"ה מצדיו מוותר כביבול לשם כך על שאר מצותיו. אולם, הקב"ה התיר לאדם למצות את ההכרה ממי קיבל חיים אלו, ולהקדים את חייו להגשמה פסגה רוחנית זו. על כן, הגדר של "וחי בהם" במקורה של סתירה בין החיים לבין קיום מצות הוא אכן היתר לאדם להעדין חיים על פני מצות אחריות הנסוגות מפני עצם הקיום, בבחינות "ויתור" של הקב"ה על הציוויים הללו עת שהם סותרים לעצם הקיום. אבל, אין זה ציווי לאדם לחיות בכל מחיר, והוא רשאי למסור את הנפש כדי לקיים מצות שהן בגדר יubar ואיליהר. הקב"ה נטע באמinstinkט קיומ, שתכליתו להביא בסופו של דבר לידיו של העולם. והקב"ה איפשר לאדם לפעול על פי רצון הקיום האנושי佬א ציווה עליו למסור את נפשו בגין מצות שאינו בגדר יהרג ואל יעבור. אך האדם אינו חייב להידרש להיתר זה ורשאי להכיר תודת אלוקיו, לדבוק בו ולמסור את נפשו על קיום מצותיו. בדרגה מסוימת וערכית מסויימת של אדם, אשר תכלית חייו באופן אינדידואלי היא אכן — להקדיש את חייו לקידוש שם ה' — הרי שאדרבה היוצאות בחים ללא הגשמה הפסגה הרוחנית של קידוש שם שמיים היא מהויה החמיצה של תכלית החיים. במקרה זה ניצבים אנו אפואשוב בפניהם ערך העולה על עצם הקיום האנושי, שהרי הקיום במקורה זה סותר לתכלית הקיום — וממילא נדחה הוא עצם הקיום מפני תכלית הקיום.²⁸

28. אדם רשאיאמין בנסיבות חריפות למסור את נפשו למיתה אם הוא חשש מפני יסורים שבאמצעותם יקרחו אותו להмир את דתו. בהקשר זה יעוזי בדבבי "דעת זקנים מבני התוספות" על הפסוק (בראשית ט, ה), "ויאך את דמכם לנפשותיכם אדרוש": "בשעת השמד יכול למסור עצמו למיתה ולהרוג עצמו. וכן בשאול בן קיש שאמר לנערו "שלוף חרבך ודקרני בה... שאם יראו אדם שהוא יעשה לו יסורי קשים שלא יוכל לעמוד בניסיון שיכל להרוג את עצמו". ברם, שונים הדברים לגבי נטילת חייהם מחשש להמרות דתם. וכך מציינו שם בהמשך הדברים: "וימעשה ברב אחד ששתת תינוקות הרבה בשעת השמד. כי היה ירא שיעברום על ذات והיה רב אחד עימיו והיה כועס עליו ביוטר וקראו רוץ והוא לא היה חשש. ואמר אותו רב אם דברי יהרג אותו רב במיתה משונה. וכי היה שתפסויהם עכו"ם והוא פשטין ערו ונונען חול בין העור והבשר, ואחר כך נבטלה הגזירה ואם לא שחת אותו היו ניצלין".